

Akkor igazi, ha mindnyájan ünnepelünk

Folytatás az 1. oldalról

Az eredeti ötlet sem ment azonban feledésbe és 2001-ben döntött úgy a képviselő-testület, hogy a 280. évfordulót méltó módon ünnepelje a város és már ekkor hangsúlyoztuk, hogy a letelepedési szerződés aláírásának a napja nem csak a szlovákság ünnepe, hanem az egész város ünnepe. Ennek megfelelően széles körű összefogással szerveztük, szervezők az ünnepséget, Szarvas Város Önkormányzata, a Szarvasi Szlovák Önkormányzat, a Szlovák Kulturális Kör - név szerint is hadd említsem Mótján Tibort - mellett a szlovákiai testvérvárosok, Poprád és Malacka rengetegét segítettek úgy erkölcsileg, mint anyagilag. Bekapcsolódtak a munkába a szarvasi civil szervezetek, közülük Szarvas Város Barátainak Köre kezdeményezte, hogy ez a nap legyen Szarvas Város Napja. A kezdeményezést megvitatta az ügyrendi-jogi bizottság, majd előterjesztette azt a rendelettervezetet, amit a képviselők megszavaztak a június 21-iki ülésen, így a 13/2002. (VI. 21.) rendeletben kimondtuk, hogy a letelepedési szerződés aláírásának napja Szarvas Város Napja, amit minden esztendőben méltó módon kell ünnepelni, a naphoz legközelebb eső hétfőjén, úgy hogy az eseményre testvérvárosainkat is meghívjuk, s az éves költségvetésben forrást biztosítunk az ünnepségre. A rendeletben név szerint is megemlékeztünk a 34 telepes családról, akik a szerződést aláírták.

- Ezt az ünnepet a testület

protokoll-ünnepnek, vagy nép-ünnepnek szánta?

- Mindenképpen azt szeretnénk, ha a mi közös ünnepünk lenne, ha - mint azt a korábbi jeles évfordulók krónikáiból tudjuk - megelne az ótemplom, megelne a templom előtti tér ünnepelőkkel. Az ünnepség első felében bensőséges, hálaadó, emlékező, és emléket állító mozzanatok láthatóak majd a közönség. Az emlékkő - Szabó László és Lestyan Goda János alkotása - mint korábbi emlékművek, emlékhelyek, részben közadakozásból készülhetett el, nem mintha Szarvas városnak nem telne rá, de kezdetektől igény mutatkozott a közadakozásra, s mi biztosítottuk a lehetőséget, hogy a jelenkor háláját kifejező, a jövő nemzedéknek példát mutató, az elődöknek maradandó emléket állító alkotáshoz hozzájáruljanak. Amint a programból is kiderül, számos vendégünk lesz Szarvas Város Napján, remélem, hogy az

emelkedett hangulatú ünnepséget követő nagyszabású légitelítéssel és a délutáni, grund mögötti kultúrmasoron mindannyian jól szórakozunk majd. Ezen a napon lesz a testvérvárosok konferenciája is, amit - a korábbi idegenforgalmi és gazdasági fórumok után - a kulturális együttműködésnek szentelünk.

- *Úgy tűnik, az első Szarvas Város Napján igen magasra rakják a mércét, a későbbi napokon is ilyen gazdag program lesz majd?*

- Valószínű, hogy ilyen nagyszabású nem lesz minden évben, de a rendeletünk garancia arra, hogy ezt az ünnepet a mindenkor képviselőtestület méltó módon kell, hogy megszervezze. Bizom benne, hogy ez az ünnep nem csak egy lesz a nyári programok között, hanem a történelmi emlékező és emlékeztető napjává, igazi ünnepé válik, egy ünnep akkor igazi, ha mindnyájan ünnepelünk.

T. L.

Tiszteletadás Harruckern szobránál 2001-ben

Dr Lovász György:

Gondolatok és tények a szlovákság Szarvasra településének 280. évfordulóján III.

Cikksorozatunk harmadik részében a szlovákok letelepedésének fő momentumait, mozzanatait mutatjuk be.

A török pusztítás, a Sztalmári béke után az idő azt követelte, hogy az új földtulajdonosnak nem lehet más törekvése, mint az, hogy a lakatlan területeket benépesítse, munkaerővel ellássa, a mezőgazdasági termelést megindítsa.

Szarvas újratelepítésében három tényező szerencsés találkozása történt meg: - kedvező természeti adottságok, - Harruckern János György báró tevékenysége, - az idetelepült szlovákok munkaszeretete.

Harruckern báró osztrák nemzetiségű, a Habsburg-házhoz hű katonai élelmészeti biztos, 30 évig hű és sikeres szolgálatait ellenszolgálatot kért az uralkodótól.

Ezt a XVIII. századi erkölcs így követelte meg: "Jogosan kérni és jogosan kapni". A báró megkapta egész Békés megyét, Csongrád és Zaránd megye nagy részét. Harruckern a jogos adománybirtok megkapása után "optimista reménnyel látott neki a rendkívülinek látszó vállalkozásnak": - megindítani a termelést, - megteremtteni bizonyos szervezeti közígyazgatást, - odafigyelni a vallási-kulturális életre.

Tevékenységéhez legális háttérrel biztosított az 1715. évi 101. tc., amely lehetővé tette a sok helyen teljesen ember nélkül maradt puszták benépesítését. Harruckern élt a törvény adta lehetőséggel. Felhívást intézett az ország lakosaihoz, hogy "vidéken

kedvező feltételek mellett telepedjenek le". A felhívás nem a külföldi jobbágyokhoz szólt, hanem az ország lakosaihoz. Ebből elég sok bonyodalma származott, ugyanis a törvények tiltották, hogy a jobbágyok engedély nélkül más földesúrhoz szegődjenek. Ebből több bírósági pere adódott.

A betelepülés központja Szarvas volt.

Az első betelepülő hullám 1690-1711. között történt, nem egészen törvényes úton. A szökött jobbágyok más nevet vettek fel, hogy ne lehessen őket megtalálni. Ekkor keletkeztek a madár, az állat, a foglalkozásnevek. Ilyenek például a Jelen, Kohút, Vrana, Sztraka, Medvegy, Liska, Molnár, Mlinár, Sztolár stb.

A második betelepülési hullám 1711-1740. között folyt le, lényegesen nagyobb mértékű az előbbinél. Ezekből a környék pusztáira is jutott. Az 1725-ös összeírás 34 telepesről tesz említést Szarvason.

A harmadik hullám 1760-ban volt, amikor 40 aszói jobbágy szökött Szarvasra és vidékére.

Az új otthon kereső jobbágyok Spórer János jószágigazgatójának jelentkeztek. Betelepülésük feltételeit 5 pontban foglalták össze. Ezt az öt pontot közös akarattal jóváhagyták, és 1722. július 23-án szerződésbe foglalták. Ezt a szerződést tekintjük az új, a mai Szarvas alapító levelének, az idetelepülő szlovákok hivatalos okmányának. Városunk önkormányzata ezt a napot a város, a helyi szlovákság ünnepnapjának tekinti.

Honnan jöttek a telepesek, és kik ök? - vetődik fel a jogos kérdés.

Az új Szarvas első telepesei zömével szlovákjaként jöttek, akik - Abaúj, Nógrád, Hont, Gömör, Zólyom megyékből jöttek, de jöttek Pest megyéből is.

A telepeseket esetenként megosztotta: a szokás, a foglalkozás, nem utolsósorban a vallás. Az utóbbiak együttes telepítésére a földesúr is odafigyelt. Így voltak: tisztán magyarok és reformátusok, tisztán szlovákok és evangélikusok, tisztán magyarok és evangélikusok, tisztán magyarok, szlovákok és katolikusok.

Tessedik szerint az első jobbágy, aki Szarvasra érkezett Valentín Pál volt, akit régi lakóhelyéről Osztrólcuzkinak is neveztek.

Mindaddig szorosan együtt élt a megosztott szarvasi település, amíg a nincstelenség összetartotta lakosait, amíg a földesúr szabad jobbágyai voltak.

Később létrejött a foglalkozásbeli, vagyoni különbség. Ez létrehozta a vidéki szállásokat, pászortanyákat, tanysorokat (ennek emlékei ma is megvannak, bár erősen megtépzva).

A Szarvashegy (halom) köré települtek házaikkal egyidőben építették meg első templomukat. Nem tudjuk, hogy ezt földesúri engedéllyel tették-e, de adatunk van arra, hogy 1729-ben már volt templomépítési engedélyük. Az újratelepítésről elmondottaknak összefoglalóját az alábbiak szerint adhatjuk meg: "Kisvárosunk általános története nem szokványos, nem is egyedi, mégis sokakétól eltér, mivel ennek a kétnyelvű településnek a történetét nagyobb részét szlovák nemzetiségűek alapították meg, ők voltak, a kisebb részben lévő magyar telepesekkel, az új Szarvas létrehozói." Tevékeny részesei lettek a település és környéke fejlődésének, társadalmi, gazdasági és kulturális arculata kialakításának. Neumann (Nádor) Jenő gimn. ig. ezt írja egyik

művében: "Az a Szarvas, amely 1722-ben keletkezett, egészen új, a régihez annak semmi egyéb köze nincs, mint a hely és az éghajlat, amelyen és amely alatt alakult.

Az új település 1723-ban vásártartási jogot kapott, s ezzel mezővárossá (oppidium) alakult.

Az előbbieken a szlovákok betelepüléséről szólnunk röviden, de szólnunk kell a kitelepülésről, "a kirajzásról", az elvándorlásról. Az ide települt szlovákok céltudatosan jöttek ide, mintha már akkor meghallották volna Ibsen alábbi intelmét: "Mily egyszerű lehet látni a célt magát, s elérni azt tűzön-vízen át." E cél az otthonteremtés, a megélhetés volt, hisz tudták, az ember "ott van otthon, ahol otthon teremt magának és családjának".

Ez sikerült is!!

Ezzel magyarázható az, hogy az első telepesek egyrészt természetes úton, másrészt újabb bevándorlás útján szaporodni kezdtek.

Bekövetkezett a terület túlnépesedése, ennek lett következménye, hogy Szarvas már 1744-ben Apatelekre (Arad megye), 1754-55-ben Nyíregyházára bocsát ki telepeket. (Nyíregyházán ma is van Szarvas utca). Az áttelepülést Petrikovics János szarvasi csizmadia szervezte.

A szarvasi "kirajzók" nagyban hozzájárultak a mai Kondoros, Csabacsúd, Nagyszénás, Nagymágyocs községek létszámbeli növekedéséhez. Ugyanakkor Szarvas létszáma is emelkedett az évek során, de megtartva a szlovák többséget. Az 1785-ös, II. József korabeli összeírás szerint Szarvas és külterülete 7304 lakossal rendelkezett. 1890-ben 24.393 fő volt a város lakossága, ezek nemzetiségi megoszlása a következő: szlovák 13.525, magyar 10.769, német 61, oláh 23, egyéb 15 fő.

Az idők folyamán bizonyos asszimiláció következett be. Ez talán leginkább a nyelv vonatkozásában érződött, érződik ma is. Szlovák illetve tót szavakhoz magyar ragok kerültek, majd olyan mondatok keletkeztek, melyeknek fele magyar, fele tót. Ma is zömében ezt a dialektust beszéljük. Erről írta Zsilinszky Mihály középiskolai tanár a következőket 1872-ben: "Nyelve után tót, de az sem nyelvtanra, kiejtésre nézve nem hasonlít az irodalmi tót nyelvhez. Ez egy egészen külön, mondhatni magyar nyelvi elemekkel vegyített dialektus." Sajnálattal kell tapasztalunk, hogy a XVIII. században idetelepült szlovákság hagyományai, szokásai sok esetben csak szűk családi körben, esetenkénti közösségekben, idősebb generációknál lelhető fel. Ezért is szükséges és kiemelt feladat napjainkban a szlovákság identitástudatának erősítése. Ennek tudati erősítésével, szervezeti és közigazgatási eszközökkel érhető el mindenki számára Tamási Áron ragyogóan megfogalmazott gondolata: "Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne."

Itt a magyar földön az 1100 éves hazánkban legyünk itthon magyarok, szlávok és valamennyi nemzetiség. Így lesz a Dunának, Oltnak egy a hangja, s a magyar, oláh, szláv bánat nem bánat, hanem öröm lesz. De ezen Ady gondolatokat csak összefogással, egyetakarással tudjuk elérni, és ahogy ő írta: "Mikor fogunk már összefogni? Mikor mondunk már egy nyagot? .....

Magyarok és nem magyarok? "

Ünnepi program

Július 19. (péntek)

- 15.00 Kiállítás megnyitás a Szlovák Közösségi Házban
Szigeti Pálné autodidakta festő alkotásainak tárlata
A kiállítást megnyitja: Mótján Tibor, a Szarvasi Szlovák Önkormányzat elnöke
- 15.20 Találkozás szlovák írókkal és költőkkel
A találkozó házigazdája: dr. Karol Wlachovsky, a Budapesti Szlovák Intézet igazgatója

Július 20. (szombat)

- 8.30 Az egykori szlovák telepesek szekereken történő érkezésének szimbolikus megjelenítése
Ünnepi harangzó minden szarvasi templomból
Térzene: Honvéd-Fúvószenekar Kalocsa
Poprádi Fúvószenekar
Szarvasi rezesbanda
  - 9.00 Ünnepi megemlékezés az Evangélikus Ótemplomban
Himnuszok
Üdvözlés: *Mótján Tibor*, a Szarvasi Szlovák Önkormányzat elnöke. Köszöntő: *Domokos László*, a választókerület országgyűlési képviselője, Békés Megye Önkormányzatának elnöke. Történelmi megemlékezés: *Dr. Lovász György*, tanár
Hálaadó istentisztelet szlovák és magyar püspökök szolgáltatásával. Közreműködik: *Melis György*, operaénekes. Poprádi és szarvasi kórusok
  - 11.00 Emlékkö-avatás az Ótemplom előtt
Az ünnepelőket köszönti: *Babák Mihály* Szarvas Város polgármestere. Avatóbeszédet mond: *Dr. Szekeres Imre*, a Miniszterelnöki Hivatal általános politikai államtitkára. Az ünnepséget üdvözlő: a Szlovák Kötársaság kormányának képviselője
Az emlékkö leleplezése
Az emlékkö bemutatása szlovák és magyar nyelven
A Szarvasi Szlovák Általános Iskola emlékműsora
Köszöntések, Szózat
  - 12.00 A Kassai Katonai Repülő Akadémia Biele Albatrosy sugárhajtású kötelekének légitelítéssel a város fölött
  - 14.00 Szlovák-magyar nyelvű szórakoztató műsor a művelődési ház mögötti grundon (19.00-ig)
Gyermek és felnőtt programok
Lacikonyha, népművészeti vásár, katonai toborzó sátor
  - 16.00 Testvérvárosi delegációk konferenciája (18.00-ig)
Helye: Fő-téri Általános Iskola díszterme
  - 19.00 A Baróti Kájoni Consort régizene együttes műsora
Helye: Fő-téri Általános Iskola díszterme
  - 20.00 Vacsora - bál. Helye: Vas-Fémpári Rt. étterme, közreműködnek: Popradcanka szlovákiai zenekar, Szarvasi Rezesbanda
- Az ünnepséghez kapcsolódó kulturális események:**
Testvérvárosi találkozó: Barót, Malacka, Poprád, Szentegyháza, Szilágysomlyó
Kiállítások a Tessedik Múzeumban. Szabó László és Lestyan Goda János szobrászok alkotásainak bemutatása
Népművészeti örökségünk c. tárlat
Könyvbemutató: Július 20-án 15.00 órakor a Bolza-kastély parkjában "A reformer Tessedik" c. könyv bemutatása. Találkozás *Bálint Péter* íróval, a könyv főszerkesztőjével és Tessedik-kutatókkal

A Harruckern Alapítvány üzenete

A történelem az élet tanító-mestere - tartja a latin mondás. Miben lehet mesterünk ma európai újraegyesülésének küszöbén az elmúlt közel három évszázad?

Amikor Harruckern báró megbízta az első, főleg szlovák ajkú telepesek csoportjának képviselőivel 280 évvel ezelőtt aláírta a letelepedést és a város újraalapítását szabályozó szerződést, akkor egyúttal az akkori európai haladás élvonalába is került ez a vidék. Miközben a világ más részein más európaiak még mászolgákkal kereskedtek, itt az új telepesek egyenlő felek szabad megállapodása priviligiumok, kedvezmények, földjuttatás alapján foghattak munkájukhoz. Harruckern György és fia Ferenc szervező munkája nyomán jött létre Békés megye mai mintegy 90 településének túlnyomó része s egyúttal be is tagolódott gazdaságilag és kulturálisan is az akkori Európába.

De a későbbi korok itt élt embeireiben is ez a szabad szellemiség, nagyvonalú és messzire tekintő szemlélet alapozta meg az igényt és képességet a racionális gazdaság szervezésre, településfejlesztésre, vezgáldalkodásra, oktatásra, vallási türelemre, más kultúrák befogadására. Ezért a békési népből mindig is jellemző volt a pionír nemzedéknek ismert vállalkozó szellem, bátorság, áldozatkészség, valamint a fogékonyság a jóságra, a szépség befogadására és a másság megértésére. Persze fellelhető volt a kicsinyesség, az irigység, a kulturálatlanság, újjagzad góg és kapzsiság számos változata is, amivel a térség legjobb fiainak, mint Tessedik Sámuel állandó

küzdelmet kellett folytatnia.

Mivel Magyarország másfél év múlva saját történelmét az európai Unió tagjaként fogja folytatni, a most és itt élő szarvasiaknak, kondorosiaknak, békésieknek a következő 280 év útján a kezdő lépéseket legalább olyan szervezethez kellene megtenniük, mint azt eleik tették 280 évvel korábban. Ehhez bizonyára szükség lesz arra, hogy a családok, szakmák, munkahelyek, társadalmi csoportok, érdekképviseleti szervezetek, kisebb-nagyobb közösségek saját belső viszonyait, érdekeiket számba vegyék ahhoz, hogy a változó feltételekhez előnyösen alkalmazkodni tudjanak. Olyan embereket is fel kell kutatni, netán kiképezni és feladatokkal megbízni, akik értik és akarják az erők összefogását városi, térségi, megyei és nemzetközi viszonylatokban is.

Ezen a folyamaton az Unió minden állampolgára, legutóbb az osztrák társadalom is átment. A Harruckern alapítvány az öt évvel korábban tartott Körös-Völgyi Európa Nap tapasztalataiból éppen azért alakult meg, hogy a maga szerény eszközeivel ápolja és terjeszse a harruckerni szellemi örökséget, s keretül szolgáljon az előttünk lévő években más európai országok tapasztalatainak megismertetésére mindazok számára, akik ezt igénylik.

Jó ünneplést és boldogságot kíván Szarvas és Békés megye lakóinak és barátainak a báró Harruckern György alapítvány nevében:

Dr. Hellmuth Strasser
alelnök
Dr. Misur György
alelnök